

بررسی رابطه نظارت والدین و مهارت‌های اجتماعی با سازگاری تحصیلی در دانش‌آموزان پسر

مقطع ابتدایی اول و دوم شهر اهواز

کرامت پارسا^۱، منصور سودانی^۲

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مشاوره، گروه مشاوره، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

۲. استاد دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. (نویسنده مسئول).

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره ششم، شماره پنجاه و پنجم، سال ۱۴۰۰، صفحات ۲۹۵-۳۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۹/۰۱

تاریخ وصول: ۱۳۹۹/۰۷/۲۹

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی رابطه نظارت والدین و مهارت‌های اجتماعی با سازگاری تحصیلی در دانش‌آموزان اول و دوم مقطع ابتدایی شهر اهواز صورت پذیرفت. روش تحقیق در این پژوهش پیمایشی و اطلاعات به‌وسیله پرسشنامه استانداردشده سازگاری تحصیلی سینها و سینک، نظارت والدین فلانری، مهارت‌های اجتماعی ماتسون (پرسشنامه پنج سوالی) جمع‌آوری گردید. جامعه آماری تحقیق کلیه دانش‌آموزان اول و دوم مقطع ابتدایی شهر اهواز در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ می‌باشد. ۱۸۰ نفر از این جامعه به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. به‌منظور پایداری سؤالات از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. عمده‌ترین یافته‌های تحقیق عبارتند از: بین نظارت والدین با سازگاری تحصیلی، بین مهارت رفتار اجتماعی مناسب با سازگاری تحصیلی، بین متغیر مهارت عدم پرخاشگری و رفتار تکانش‌گری با سازگاری تحصیلی، بین مهارت اطمینان زیاد به خود داشتن با سازگاری تحصیلی و بین متغیر مهارت ارتباط با همسالان با سازگاری تحصیلی رابطه مثبت معنادار و مستقیم وجود داشت و بین مهارت عدم رفتار اجتماعی مناسب با سازگاری تحصیلی رابطه منفی معنی‌داری وجود داشت. همچنین طبق رگرسیون چندگانه انجام‌شده، بین نظارت والدین و مهارت‌های اجتماعی با سازگاری تحصیلی در دانش‌آموزان اول و دوم مقطع ابتدایی شهر اهواز رابطه معناداری وجود داشت.

کلیدواژه: نظارت والدین، مهارت‌های اجتماعی، سازگاری تحصیلی.

مقدمه

بی‌شک خانواده مهم‌ترین و اصلی‌ترین پرورشگاه و آموزشگاه فرد بوده و یکی از نهادهای آموزشی و پرورشی عمده‌ی جامعه محسوب می‌شود. بر این اساس بیان هرگونه سخن و اندیشه‌ای درباره‌ی تربیت افراد به‌ویژه کودکان، بدون توجه به نفس حیاتی خانواده، سخن و اندیشه‌ی نادرستی قلمداد می‌گردد؛ زیرا فرزندان در درجه‌ی اول محصول تربیتی خانواده هستند و خانواده عامل اصلی‌ی القاء ارزش‌ها و هنجارها و مهارت‌های اجتماعی به کودکان محسوب شده و در رشد و تکامل شخصیت فرزندان تأثیرات عمده‌ای دارد در هر نظارتی چهارعنصر وجود دارد: ناظر، نظارت شونده، فرآیند و شیوه‌های نظارت. هدف نظارت باید رسانیدن نظارت شونده به خودکنترلی باشد. مبتنی بر این هدف، نظارت یک امر دقیق بوده و نیازمند کسب مهارت‌های لازم است. بخشی از فرآیند تربیت، نظارت و کنترل والدین^۱ بر روی فرزندان است. شیوه‌های فرزند پروری بر اساس میزان کنترل والدین بر روی فرزندان تعیین می‌شود. بر این اساس این روش‌ها به چند نوع تقسیم شده‌اند (ملدراوم و یانگ^۲، ۲۰۰۹) در شیوه سهل‌گیرانه والدین حداقل نظارت و کنترل را روی فرزندان دارند و یا اصلاً کنترلی روی آن‌ها ندارند. همچنین در شیوه قدرت‌مدار اعتقاد بر این است که تا آنجا که می‌شود باید فرزندان تحت کنترل قرار داشته باشند. نظارت روی فرزندان در تمامی رفتارهای شخصی، خانوادگی و اجتماعی وجود دارد.

بخشی از فرآیند تربیت، نظارت و کنترل والدین بر روی فرزندان است. شیوه‌های فرزند پروری بر اساس میزان کنترل والدین بر روی فرزندان تعیین می‌شود. بر این اساس این روش‌ها به چند نوع تقسیم شده‌اند در شیوه سهل‌گیرانه والدین حداقل نظارت و کنترل را روی فرزندان دارند و یا اصلاً کنترلی روی آن‌ها ندارند (رحمتی و نیکنامی^۳، ۲۰۱۰). در شیوه قدرت‌مدار اعتقاد بر این است که تا آنجا که می‌شود باید فرزندان تحت کنترل قرار داشته باشند. نظارت روی فرزندان در تمامی رفتارهای شخصی، خانوادگی و اجتماعی وجود دارد. شیوه دیگر که بین دو روش مذکور قرار دارد شیوه اقتدار منطقی است. در این روش انتظارات و توقعاتی که از فرزندان وجود دارد تصریح می‌شود. نقش‌های افراد روشن و انعطاف‌پذیر است. فرآیند، میزان و ابعاد نظارت و کنترل فرزندان مشخص و بین والدین و فرزندان هماهنگی دیده می‌شود. شیوه دیگر که بین دو روش مذکور قرار دارد شیوه اقتدار منطقی است. در این روش انتظارات و توقعاتی که از فرزندان وجود دارد تصریح می‌شود. نقش‌های افراد روشن و انعطاف‌پذیر است. فرآیند، میزان و ابعاد نظارت و کنترل فرزندان مشخص و بین والدین و فرزندان هماهنگی دیده می‌شود. آنچه در کنترل و نظارت مهم است این است که هدف اصلی کنترل و نظارت والدین، خودکنترلی و رشد کنترل درونی در فرزندان است. پژوهش‌ها نشان داده که کنترل درونی زمانی بیشترین رشد را خواهد داشت که فرزندان در شرایط کنترل به همراه محبت تربیت شده باشند. نظارت روی فرزندان یکی از وظایف والدین است. در تربیت سالم، والدین نظارت روی فرزندان را به‌صورت افراط و تفریط انجام نمی‌دهند. رفتار آن‌ها در برابر فرزندان قاطع و از سویی دیگر اطمینان‌بخش است. این عده از والدین هم برای رفتار خودمختارانه و هم رفتار منضبط

^۱Parental monitoring
^۲Meldrum, Young
^۳Rahmati, Niknami

فرزندان اعتبار قائل هستند و اعتقاد دارند که کنترل بیرونی و نظارت والدین در نهایت باید به‌سوی کنترل درونی فرزند سوق یابد. آنان روابط کلامی را تشویق می‌کنند و وقتی از اقتدار خود برای کنترل استفاده می‌کنند و فرزندان را از چیزی نهی می‌کنند و یا انتظارات خود را به آنان منتقل می‌کنند برای این کار دلایل خود را مطرح می‌کنند، موارد امر و نهی و انتظارات خود را به‌طور شفاف برای فرزندان مطرح می‌کنند و درباره دلایل آن‌ها باهم مباحثه می‌کنند. در واقع وضوح اهداف و ترتیب و نظم و مسئولیت‌پذیری فرزندان، راه و رسم زندگی را به فرزندان منتقل می‌کند؛ بنابراین انتظار می‌رود که کودکان تحت شرایط نظارت و کنترل مناسب‌ترین رشد را داشته باشند. نظارت و کنترل پشتوانه‌ای حمایت‌آمیز برای آن‌ها بود نه مانعی برای رشد و شکوفایی روانی-اجتماعی (ونگ، ۲۰۱۳).

مدرسه نهادی اجتماعی است و نمایانگر فرهنگی است که به کودک طرز فکر و جهان بینی خاصی را منتقل می‌کند. در جوامع صنعتی کودکان بین پنج تا هفت سالگی مدرسه را آغاز می‌کنند. مدرسه نظام اجتماعی کوچکی است که کودکان در آن قواعد اخلاقی، عرف اجتماعی، نگرش‌ها و شیوه‌های برقراری ارتباط با دیگران و نیز مهارت‌های تحصیلی رامی آموزند (ماسن^۲ و همکاران، ترجمه یاسایی، ۱۳۸۰). متأسفانه مهارت‌های اجتماعی به‌عنوان جزئی از دروس مدرسه‌ای همیشه مورد بی‌توجهی قرار گرفته است فقط زمانی به این مهم توجه می‌شود که دانش آموزان از خود رفتاری نامناسب، مغایر با آنچه مورد نظر اولیا می‌باشد، نشان دهند. احتمالاً وجود چنین وضعیتی مربوط می‌شود. به تأکید بیش از اندازه بر آموزش محدود مهارت‌هایی که از دیدگاه معلمان با ارزش است و عدم احساس مسئولیت در آموزش مهارت‌های اجتماعی از طرف آموزگاران، گویی که این امر جزئی از مسئولیت آن‌ها نمی‌باشند (سروری، ۱۳۸۸).

فرایند کسب مهارت‌های اجتماعی^۳ و سازگاری اجتماعی کودکان در روانشناسی شناختی و خصوصاً در مبحث شناخت اجتماعی مورد بحث قرار گرفته است. از مهارت‌های اجتماعی تعاریف زیادی شده است. شناخت و مهارت اجتماعی را فرایندی می‌دانند که کودکان را قادر می‌سازد تا رفتار دیگران را درک و پیش‌بینی کنند، رفتار خود را کنترل نمایند و تعاملات اجتماعی خود را تنظیم نمایند (رجب‌زاده، ۱۳۹۰).

اجتماعی شدن فرایندی است که در آن هنجارها، مهارت‌ها، انگیزه‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای فرد شکل می‌گیرد تا ایفای نقش کنونی یا آتی او در جامعه مناسب و مطلوب شناخته شود. در این فرایند، اکتساب و به‌کارگیری مهارت‌های اجتماعی و چگونگی برقراری ارتباط و تعامل با دیگران، یکی از مولفه‌های اصلی رشد اجتماعی بخصوص در بین کودکان و نوجوانان محسوب می‌شود. بنا به تعریف، مهارت‌های اجتماعی به رفتارهای آموخته‌شده و مقبول جامعه اطلاق می‌شود، رفتارهایی که شخص می‌تواند با دیگران به نحوی ارتباط متقابل برقرار کند که به بروز پاسخ‌های مثبت و پرهیز از پاسخ‌های منفی بینجامد (مارشال، ۱۳۹۲).

¹-Wang

²-Masn

³-social skills

دانش‌آموزی که مهارت‌های اجتماعی لازم را کسب کرده است، دانش‌آموزی است که می‌تواند به خوبی با محیطش سازش کند و یا این‌که می‌تواند از طریق برقرار کردن ارتباط با دیگران از موقعیت‌های تعارض‌آمیز کلامی و فیزیکی اجتناب کند. این‌گونه دانش‌آموزان، رفتارهایی از خود نشان می‌دهند که منجر به پیامدهای مثبت روانی-اجتماعی، نظیر پذیرش توسط همسالان و رابطه مؤثر با دیگران می‌شود. از سوی دیگر، کسانی که مهارت‌های اجتماعی لازم را کسب نکرده‌اند، اغلب به اختلال‌های رفتاری مبتلا می‌شوند، از طرف همسالان پذیرفته نمی‌شوند، در میان همسالان و بزرگسالان محبوب نیستند و با معلم و یا سایر افراد حرفه‌ای به خوبی کنار نمی‌آیند (سادوک، ۲۰۰۷).

سازگاری در اصل از علم زیست‌شناسی نشأت گرفته است. نخستین بار، داروین آن را در نظریه تکامل خود مطرح نمود، سپس این مفهوم در علوم دیگر همچون روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مورد استفاده قرار گرفت. این اصطلاح در معنای زیست‌شناختی به ساختارهای بیولوژیکی اشاره دارد که زنده ماندن انواع را تسهیل می‌کند و نه تنها انسان‌ها بلکه حیوانات و نباتات را نیز در برمی‌گیرد. در روانشناسی، سازگاری فرایندی کم‌ویش آگاهانه فرض می‌شود که بر پایه‌ی آن فرد با محیط اجتماعی، طبیعی یا فرهنگی انطباق می‌یابد. این انطباق مستلزم آن است که فرد خود را تغییر داده یا اینکه فعالانه تغییراتی در محیط ایجاد نماید و در نتیجه هماهنگی لازم بین فرد و محیط ایجاد شود. چاپلین^۱ (۱۹۸۵) سازگاری را تغییر در فعالیت‌ها به منظور فائق آمدن بر موانع و ارضای نیازهای خود تعریف می‌کند. وی سازگاری را نوعی حل مسئله می‌داند که در آن ارگانسیم یا فرد نیازی دارد که نمی‌تواند با روش‌های قبلی برآورده کند. در چنین موقعیت‌هایی، رفتار تغییر داده می‌شود تا اینکه پاسخ منجر به ارضا شود. فرد در حالت سازگاری نقش فعال‌تری در موقعیت ایفا می‌کند؛ به همین دلیل سازگاری با مفاهیم سازش، انطباق و هم‌نوایی تفاوت دارد. سازگاری دارای ابعاد مختلفی است. سینها و سینگ سازگاری را به سه نوع اصلی تقسیم بندی کرده اند: الف) سازگاری تحصیلی^۲ ب) سازگاری اجتماعی ج) سازگاری عاطفی. بیکرو و سیریاک^۳ معتقدند سازگاری تحصیلی یک مفهوم چندبعدی بوده و به معنای توانایی افراد در پاسخگویی موفقیت‌آمیز به تقاضاهای متنوع و مختلف محیط آموزشی است. یکی از عوامل مهمی که به نظرمی رسد در سازگاری تحصیلی دانشجویان موثر بوده و تا به حال مورد مطالعه قرار نگرفته است، سبک‌های تفکر است. استرنبرگ و زانگ سبک‌های تفکر راشیوه‌های ترجیح داده شده افراد در تفکر و استفاده از توانایی‌های خود می‌دانند. آن‌ها در نظریه خود-حکومتی ذهنی خویش معتقدند انواع شیوه‌های مختلف حکومتی که در جهان وجود دارد تصادفی نبوده بلکه انعکاس بیرونی افکار ذهنی انسانها است (شکری و کدیور^۴، ۲۰۰۶).

فلاح (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه‌ی شیوه‌های فرزند پروری والدین با تربیت جنسی و مهارت اجتماعی نشان داد بین شیوه‌های فرزند پروری والدین با تربیت جنسی و مهارت‌های اجتماعی دانشجویان رابطه‌ی معناداری وجود دارد؛ و شیوه‌های فرزند پروری (آزادگذاری، استبدادی و مولفه‌ی منطقی) پیش‌بینی کننده‌ی قوی‌ای برای متغیرهای تربیت جنسی و مهارت اجتماعی بود و مولفه‌ی منطقی پیش‌بین کننده‌ی قوی‌تری برای متغیرهای تربیت جنسی و مهارت اجتماعی می‌باشد. شجری و حجازی (۱۳۹۸)

^۱Chaplin

^۲Academic adjustment

^۳Baker, Siryk

^۴Shokri & Kadivar

نیز نشان دادند بین سبک فرزند پروری سهلگیر با عدم ثبات عاطفی، فروپاشی شخصیت و همچنین بلوغ عاطفی کل و همچنین بین سبک فرزند پروری مستبد با مولفه دشواری در توصیف احساسات رابطه معناداری وجود داشت. سبک مقتدر با ناگویی خلقی کل و تمامی مولفه های آن نیز ارتباط معنادار داشت. نتایج آزمون رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که هر سه سبک فرزندپروری توان تبیین برخی از مولفه های بلوغ عاطفی و ناگویی خلقی را داشتند. در نهایت سازگاری تحصیلی در رابطه بین سبک های سهل گیر و مقتدر با بلوغ عاطفی و ناگویی خلقی نقش میانجی را داشت. اشرف و شیخ الاسلامی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین ابعاد کنترل روانشناختی والدین و مهارت‌های اجتماعی دانشجویان نشان دادند بین مهارت‌های اجتماعی با سطح تحصیلات والدین همبستگی مثبت و معنادار و بین مهارت‌های اجتماعی با کنترل روانشناختی والدین، ابعاد شرم/نامیدی، بیان کلامی تحمیلی و کناره گیری از محبت همبستگی منفی و معنادار وجود دارد؛ بنابراین هرچه کنترل روانشناختی والدین کمتر و سطح تحصیلات والدین بیشتر باشد مهارت‌های اجتماعی فرزندان افزایش می یابد. همچنین میزان مهارت‌های اجتماعی دختران از پسران بیشتر است. علی آبادی و حسینی (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان رابطه سبک های فرزند پروری والدین با مهارت‌های اجتماعی فرزندان انجام دادند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین سبک های فرزند پروری مستبدانه و مقتدرانه والدین با مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود دارد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون خطی چندگانه به روش همزمان نشان داد به ازای هر واحد افزایش در انحراف استاندارد نمرات سبک فرزند پروری مستبدانه، نمرات مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان کاهش می یابد و به ازای هر واحد افزایش در انحراف استاندارد نمرات سبک فرزند پروری سهل گیرانه نمرات مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان افزایش می یابد. نیکویه^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان نقش میانجی مهارت‌های اجتماعی در رابطه‌ی بین هوش هیجانی و سازگاری تحصیلی نشان داد بین هوش هیجانی و مهارت‌های اجتماعی رابطه معنی داری وجود ندارد اما میانگین نمرات هوش هیجانی و مهارت‌های اجتماعی و سازگاری تحصیلی دانش آموزان بطور معنی داری رابطه وجود دارد. امیت هال^۲ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان مهارت‌های اجتماعی دوران کودکی به‌عنوان پیش‌بین‌های سازگاری تحصیلی نشان داد که مهارت‌های اجتماعی در دوران کودکی سازگاری تحصیلی در دوران تحصیل را بدنبال دارد. آراین و دوترر^۳ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان نظارت والدینی و سازگاری تحصیلی نشان داد عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که نظارت والدین بر تکالیف درسی و سازگاری تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد و میزان سازگاری تحصیلی دانش آموزانی که والدین بر تکالیف درسی آن‌ها نظارت داشته اند از دانش آموزانی که والدین بر تکالیف درسی آن‌ها نظارت نداشته اند بیشتر بوده است. دورتی^۴ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان مهارت اجتماعی و سازگاری تحصیلی دانش آموزان نشان داد آموزش مهارت های اجتماعی به مثابه مهارت های زیربنایی سلامت روان رویکردی مؤثر در سازگاری تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر نوجوان می‌باشد. با توجه به مطالب فوق، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ علمی به این سوال است که؛

¹ Nikooyeh

² Emmett Hall

³ Aryn M. Dotterer

⁴ Dorothy

آیا بین نظارت والدین و مهارت‌های اجتماعی با سازگاری تحصیلی دانش آموزان ابتدایی مقطع اول و دوم شهر اهواز رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

روش پژوهش از نوع همبستگی است جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان ابتدایی مقطع اول و دوم شهر اهواز می‌باشد. نمونه در این پژوهش شامل ۱۸۰ نفر از دانش آموزان ابتدایی مقطع اول و دوم شهر اهواز می‌باشد. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی خوشه‌ای مرحله‌ای بود. بدین منظور ابتدا شهر اهواز را به ۴ ناحیه تقسیم کرده و به قید قرعه دو ناحیه مشخص و از هر ناحیه ۳ مدرسه دخترانه مقطع متوسط مشخص و از هر مدرسه سه کلاس و از هر کلاس حدود ۳۳ نفر (کلیه دانش آموزان هر کلاس) انتخاب و مورد آزمون قرار گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و آزمون رگرسیون چندگانه و از نرم‌افزار کامپیوتری «SPSS» نسخه بیست و یکم استفاده شده است. برای کلیه فرضیه‌ها سطح معنی‌داری $\alpha=0/05$ در نظر گرفته شده است.

پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون: پرسشنامه دارای ۵۵ سؤال والد و ۵ سؤال معلم می‌باشد و بر اساس شاخص-لیکرت نمره‌گذاری می‌شود به دست خواهند آورد. این مقیاس در سال ۱۹۸۳ توسط ماتسون و همکاران برای سنجش مهارت اجتماعی کودکان و نوجوانان ۴ تا ۱۸ سال تهیه شده و دارای سه فرم والد، مربی و دانش‌آموز است. لازم به ذکر است که در پژوهش حاضر از ۵ سوال مربوط به فرم معلم استفاده گردیده است. در پژوهش حاضر ضریب پایایی این مقیاس با روش آلفای کرونباخ $0/65$ به دست آمد.

پرسشنامه نظارت والدینی فلانری: نسخه ابتدایی این پرسشنامه در قالب ۶ سوال توسط فلانری و همکاران مورداستفاده قرار گرفته و آلفای کرونباخ $0/77$ برای آن گزارش شده است (سینگر و فلانری، ۲۰۰۴). پرسشنامه نظارت والدینی دارای ۸ سوال است که آزمودنی بر اساس مقیاس چهاردرجه‌ای لیکرت به آن پاسخ می‌دهد. ضریب آلفای کرونباخ بدای کل مقیاس $0/72$ درصد بود. در پژوهش حاضر نیز ضریب پایایی این مقیاس با روش آلفای کرونباخ $0/85$ به دست آمد.

پرسشنامه سازگاری تحصیلی سینها و سینگ^۱ (۱۹۹۳): پرسشنامه سازگاری اجتماعی دانش آموزان در سال ۱۹۹۳ توسط سینها و سینگ به منظور تعیین سازگاری اجتماعی، هیجانی و تحصیلی دانش آموزان ساخته شده است. در ایران ابوالفضل کرمی آن را ترجمه کرد و فرم ۶۰ سوالی با سه دارای ۳ خرده مقیاس: آموزشی، عاطفی و اجتماعی، این مقیاس را در نمونه ۳۰۰۰ نفری از دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی موردبررسی قرار داده است. پرسشنامه حاضر نمره‌گذاری آن به صورت صفر و یک می‌باشد (خانخانی زاده، ۱۳۹۱). در پژوهش حاضر ضریب پایایی این مقیاس با روش آلفای کرونباخ $0/82$ به دست آمد.

¹ Academic Adjustment inventory of Sinha & sing

یافته‌ها

در این بخش فرضیه‌های مربوط به روابط بین متغیرهای پژوهش آزمون گردید.

جدول ۱. ضریب همبستگی بین متغیر نظارت والدین و مهارت‌های اجتماعی با سازگاری تحصیلی

سازگاری تحصیلی			متغیر ملاک
P	n	r	
۰/۰۰۱	۱۸۰	۰/۵۹۴	مهارت رفتار اجتماعی مناسب
۰/۰۰۱	۱۸۰	-۰/۵۳۹	مهارت عدم رفتار اجتماعی مناسب
۰/۰۰۱	۱۸۰	۰/۳۶۶	مهارت عدم پرخاشگری و رفتار تکانش‌گری
۰/۰۰۱	۱۸۰	۰/۳۱۷	مهارت اطمینان زیاد به خود داشتن
۰/۰۰۱	۱۸۰	۰/۳۷۲	مهارت ارتباط با همسالان
۰/۰۰۱	۱۸۰	۰/۴۵۶	نظارت والدین

مندرجات جدول ۱ نشان می‌دهد که بین متغیر نظارت والدین با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه معناداری وجود دارد. $(F=۰/۴۵۶)$ ؛ بنابراین فرضیه یک در سطح معناداری $P<۰/۰۰۱$ تأیید شد. بین متغیر مهارت رفتار اجتماعی مناسب با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد $(F=۰/۵۹۴)$ ؛ بنابراین، فرضیه ۲ در سطح معناداری $P<۰/۰۰۱$ تأیید شد، بین متغیر مهارت عدم رفتار اجتماعی مناسب با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه منفی معنی‌داری وجود دارد $(F=۰/۵۳۹)$ ؛ بنابراین فرضیه سه در سطح معناداری $P<۰/۰۰۱$ تأیید شد، بین متغیر مهارت عدم پرخاشگری و رفتار تکانش‌گری در کل آزمودنی‌ها رابطه مثبت معناداری وجود دارد $(F=۰/۳۶۶)$. بنابراین فرضیه چهار در سطح معناداری $P<۰/۰۰۱$ تأیید شد، بین متغیر مهارت اطمینان زیاد به خود داشتن با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد $(F=۰/۳۱۷)$ ؛ بنابراین فرضیه پنج در سطح معناداری $P<۰/۰۰۱$ تأیید شد، همچنین بین متغیر مهارت ارتباط با همسالان با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه مثبت معناداری وجود دارد $(F=۰/۳۷۲)$. بنابراین فرضیه شش در سطح معناداری $P<۰/۰۰۱$ تأیید شد.

جدول ۲. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه مربوط به تعامل متغیرهای نظارت والدین و مهارت‌های اجتماعی با سازگاری تحصیلی در دانش‌آموزان پایه اول

و دوم مقطع ابتدایی شهر اهواز با روش ورود همزمان (Enter)

مدل	SS	df	MS	F	P	R	RS
رگرسیون	۵۹۱/۷۲۷	۶	۹۸/۶۲۱	۳۰/۸۲۴	۰/۰۰۰	۰/۷۱۹	۰/۵۱۷
باقیمانده	۵۵۳/۵۱۷	۱۷۳	۳/۲				

جدول ۳. خلاصه‌ی مدل رگرسیون و مشخصه‌های آماری رگرسیون به روش همزمان

متغیرهای پیش‌بین	B	Beta	t	P
نظارت والدین	۰/۱۳۰	۰/۲۰۰	۳/۳۱۴	۰/۰۰۱
مهارت رفتار اجتماعی مناسب	۰/۶۲۴	۰/۲۹۵	۴/۳۴۱	۰/۰۰۰
مهارت عدم رفتار اجتماعی مناسب	-۰/۷۴۵	-۰/۲۸۶	-۴/۶۶۴	۰/۰۰۰
مهارت عدم پرخاشگری و رفتار تکانش‌گری	۰/۵۰۵	۰/۱۹۴	۲/۷۲۱	۰/۰۰۷

مهارت اطمینان زیاد به خود داشتن	-۰/۱۳۴	-۰/۰۵۹	-۰/۷۸۹	۰/۴۳۱
مهارت ارتباط با همسالان	۰/۳۴۱۷	۰/۱۱۸	۱/۷۸۹	۰/۰۷۵
مقدار ثابت	۶/۶	-	-	-

همچنین برای تعیین یک معادله پیش‌بینی مناسب با استفاده از کوچک‌ترین مجموعه‌ی احتمالی از قوی‌ترین ترکیب متغیرهای پیش‌بین از روش رگرسیون گام‌به‌گام (Stepwise) استفاده شده است. جدول زیر نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه مربوط به تعامل متغیرهای مهارت رفتار اجتماعی مناسب، مهارت عدم رفتار اجتماعی مناسب، مهارت عدم پرخاشگری و رفتار تکانش‌گری و نظارت والدین با سازگاری تحصیلی در دانش آموزان اول و دوم ابتدایی شهر اهواز را با روش گام‌به‌گام (Stepwise) نشان می‌دهد.

جدول ۴. ضرایب همبستگی چندگانه مربوط به تعامل متغیرهای نظارت والدین و مهارت‌های اجتماعی با سازگاری تحصیلی در دانش آموزان پایه اول و دوم مقطع ابتدایی با روش گام‌به‌گام (Stepwise)

مقدار ثابت (a)	ضرایب رگرسیون (β) و (B)				نسبت F احتمال p	ضریب تعیین RS	همبستگی چندگانه R	شاخص آماری
	۳	۲	۱	متغیرهای پیش‌بین				
۸/۶۰۸			B=۱/۲۵۹ β=-۰/۵۹۴ t=۹/۸۵ p=۰/۰۰	F=۹۱/۱۹ p<۰/۰۰۱	۰/۳۵۳	۰/۵۹۴	۱-مهارت ۱	
۱۱/۸۸۵		B=-۰/۸۵۵ β=-۰/۳۲۸ t=-۵/۷۸ p=۰/۰۰	B=۰/۹۲۲ β=۰/۴۳۵ t=۶/۷۳۱ p=۰/۰۰	F=۷۶/۲۸ p<۰/۰۰۱	۰/۴۳۵	۰/۶۶۰	۱-مهارت ۲	
۱۰/۶۷۵	B=۰/۵۵ β=۰/۲۱۲ t=۳/۷۵ p=۰/۰۰	B=-۰/۷۷۵ β=-۰/۲۹۷ t=-۴/۷۲۲ p=۰/۰۰	B=۰/۸۸۵ β=۰/۴۰۳ t=۶/۴۱۱ p=۰/۰۰	F=۷۰/۲۹ p<۰/۰۰۱	۰/۴۷۷	۰/۶۹۱	۲-مهارت ۳	
۶/۷۶۳	B=۱/۲۹ β=۰/۱۹۹ t=۳/۲۹۷ p=۰/۰۰۱	B=۰/۵۴۷ β=۰/۲۱۰ t=۳/۸۳۳ p=۰/۰۰	B=-۰/۷۳۳ β=۰/۲۸۱ t=-۴/۵۷ p=۰/۰۰	B=۰/۶۳۱ β=-۰/۳۱۷ t=۴/۷۲۲ p=۰/۰۰	F=۷۰/۲۹ p<۰/۰۰۱	۰/۵۰۸	۰/۷۱۲	۴-نظارت

همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده شده است، طبق نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون با روش گام‌به‌گام، از میان متغیرهای پیش‌بین سازگاری تحصیلی، چهار متغیر مهارت رفتار اجتماعی مناسب، مهارت عدم رفتار اجتماعی مناسب، مهارت عدم پرخاشگری و رفتار تکانش‌گری و متغیر نظارت والدین برای سازگاری تحصیلی است و می‌توان به یک معادله پیش‌بینی با ترکیب چهار متغیر پیش‌بین ذکر شده دست یافت که بر این اساس ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی متغیرهای پیش‌بین برابر با $MR=۰/۷۱۹$ و $RS=۰/۵۱۷$ می‌باشد که در سطح $P<۰/۰۰۱$ معنی‌دار است. با ملاحظه مقدار ضریب تبیین در روش همزمان و روش گام‌به‌گام می‌توان دریافت که ترکیب هر چهار متغیر پیش‌بین، بهترین ترکیب پیش‌بینی کننده سازگاری تحصیلی دانش آموزان اول و دوم ابتدایی است.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌گونه که در بخش یافته‌ها ملاحظه شد نتایج آزمون همبستگی پیرسون فرضیه اول نشان داد که بین نظارت والدین و سازگاری تحصیلی رابطه مثبت معناداری وجود دارد. ($F=0/456$)؛ بنابراین فرضیه یک در سطح معناداری $P<0/001$ پژوهش تأیید شد. این یافته با نتایج پژوهش‌های هورنای (۱۹۹۷)، نوابی نژاد (۱۳۷۲)، کریمی (۱۳۸۱)، حق‌شناس (۱۳۸۸) و مهدوی و غنیمتی (۱۳۸۱) همخوان است. خانه جایی است که زندگی در آن آغاز می‌گردد و علی‌رغم تمایل جوانان در دوران جوانی به رهایی از قیود و محدودیت‌های خانوادگی، نبودن روابط مطلوب و همبستگی‌های خانوادگی اثر مخربی به‌ویژه در سنین نوجوانی بر جای می‌گذارد در خانواده‌ای که پدر نیست و مادر نیز سخت مشغول کار است و یا بر اثر اعتیاد والدین، طلاق والدین و عوامل دیگر، نابسامانی‌هایی در خانواده به چشم می‌خورد. احتمالاً فرزندان به فرار از مدرسه، دزدی و... دیگر رفتارهای بزهکارانه دست می‌زنند. (نوابی نژاد، ۱۳۷۲). به نظر کارن هورنای (۱۹۹۷)، رفتار بهنجار یا ناسازگار ریشه در مناسبات والدین و فرزندان دارد. اگر فرد، گرمی و عشق را تجربه کند، احساس امنیت می‌کند و به شیوه‌ای بهنجار رشد می‌کند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت: هرچه نظارت والدین بیشتر و دقیق‌تر باشد، فرزند تعامل بهتری با محیط خود برقرار می‌کند و در نتیجه از نظر تحصیلی و سایر زمینه‌ها به پیشرفت خوبی دست می‌یابد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین متغیر مهارت رفتار اجتماعی مناسب با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد ($F=0/594$)؛ بنابراین، فرضیه ۲ در سطح معناداری $P<0/001$ تأیید شد. این یافته با نتایج پژوهش‌های هارجی و مک کارتن (۱۹۸۶)، تایلر (۱۹۴۹)، اریکسون (۱۹۶۳) همخوان است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت: رفتارهای اجتماعی هدفمند هستند، ما از این رفتارها برای کسب نتایج مطلوب استفاده می‌کنیم و بنابراین برخلاف سایر رفتارها که اتفاقی یا غیرتعمدی هستند، مهارت‌های اجتماعی هدف‌دارند مهارت‌های اجتماعی متناسب بودن آن‌ها با وضعیت فردی است. فردی از لحاظ اجتماعی ماهر است که بتواند رفتارهایش را متناسب با انتظارات دیگران تغییر دهد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد بین متغیر مهارت عدم رفتار اجتماعی مناسب با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه منفی معنی‌داری وجود دارد ($F=-0/539$)؛ بنابراین فرضیه سه در سطح معناداری $P<0/001$ تأیید شد. این یافته با نتایج پژوهش‌های سالاری فرد (۱۳۹۰)، مهدوی و غنیمتی (۱۳۸۱)، چتیدن (۱۹۴۲)، کومب و اسلابی (۱۹۷۷) رین و مارکل (۱۹۷۸) هم خوان است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت مهارت‌های اجتماعی در جهت ارتقاء توانایی‌های روانی، اجتماعی هستند و در نتیجه سلامت روانی، جسمانی و اجتماعی را تأمین می‌کنند. آموزش مهارت‌های اجتماعی فرد را قادر می‌سازد تا دانش، ارزش‌ها و نگرش‌های خود را به توانایی‌های بالفعل تبدیل کند بدین معنا که بدانند چه کاری باید انجام دهد و چگونه آن را انجام دهد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین متغیر مهارت عدم پرخاشگری و رفتار تکانش‌گری با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه مثبت معناداری وجود دارد ($F=0/366$)؛ بنابراین فرضیه چهار در سطح معناداری $P<0/001$ تأیید شد. این یافته با نتایج پژوهش‌های کومب و اسلابی (۱۹۷۷)، رین و مارکل (۱۹۷۸)، مایکلسون و دیگران (۱۹۸۲)، مورگان (۱۹۸۰) هم خوان است. در تبیین این فرضیه و پژوهش‌های انجام‌شده می‌توان چنین گفت: هر انسانی دارای ویژگی‌های شخصیتی و الگوهای رفتاری

گوناگونی است. یکی از ویژگی‌ها که نقش عمده‌ای در بقای انسان و سلامت روانی او دارد، سازگاری است. سازگاری به معنای سازش، همزیستی مسالمت‌آمیز، هماهنگی و خو گرفتن بوده و به او امکان می‌دهد تا انگیزه‌های کمبود فراروی خود را ارضا کند. فرد زمانی از سازگاری بهره‌مند است که بتواند میان خود و محیط اجتماعی‌اش رابطه سالم برقرار کرده و انگیزه‌های خود را ارضا کند در غیر این صورت وی را ناسازگار تلقی می‌کنیم.

همان‌گونه که در بخش یافته‌ها ملاحظه شد نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین متغیر مهارت اطمینان زیاد به خود داشتن با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد ($F=0/317$)؛ بنابراین فرضیه پنج در سطح معناداری $P<0/001$ تأیید شد. این یافته با نتایج پژوهش‌های سهرابی (۱۳۸۳)، لاگرکا و همکاران (۱۹۷۹)، میلیرن (۱۹۷۴)، اتونوسکی (۱۹۷۹) هم خوان است. در تبیین این یافته می‌توان گفت: سازگاری مجموعه‌ای از رفتارهای آموخته‌شده است و ناسازگاری زمانی به وجود می‌آید که فرد مهارت‌های لازم برای تطابق با مشکلات روزمره زندگی را یاد گرفته باشد. به‌طور کلی فرایندهای یادگیری در بروز پاسخ‌های سازگارانه یا ناسازگارانه نقش اساسی دارد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین متغیر مهارت ارتباط با همسالان با سازگاری تحصیلی در کل آزمودنی‌ها رابطه مثبت معناداری وجود دارد ($F=0/327$). بنابراین فرضیه شش در سطح معناداری $P<0/001$ تأیید شد. این یافته با نتایج پژوهش‌های مالک (۲۰۱۱)، دورتی (۲۰۱۵)، امیت هال (۲۰۱۶)، محبی، نورالدین وند و مشتاقی (۱۳۹۰) هم خوان است. در تبیین این یافته می‌توان گفت هرچه فرد در ارتباط با همسالان خود در مدرسه و... مهارت بیشتری داشته باشد، پیشرفت تحصیلی بهتری خواهد داشت و بهتر از پس مشکلات خود برمی‌آید. ارتباط باعث می‌شود تا این مجموعه که برای رسیدن به اهدافی مشترک باهم تعامل برقرار می‌کنند وحدت پیدا کنند. خانواده منبع اصلی انتقال مهارت‌های اساسی، رفتارها، عادت‌ها و میراث فرهنگی به فرزندان است. در رابطه با فرضیه هفتم، در تبیین واریانس با توجه به نتایج به‌دست‌آمده ملاحظه می‌گردد که تعامل بین متغیرهای نظارت والدین و مهارت‌های اجتماعی با سازگاری تحصیلی وجود دارد. بهترین پیش‌بین‌ها در واقع متغیرهای مهارت رفتار اجتماعی مناسب و مهارت عدم رفتار اجتماعی مناسب و مهارت عدم پرخاشگری و نظارت والدین می‌باشند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان دریافت که ترکیب هر چهار متغیر پیش‌بین، بهترین ترکیب پیش‌بینی‌کننده سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان اول و دوم ابتدایی است. نتایج پژوهش حاضر ضرورت توجه به نقش عوامل خانوادگی از جمله نظارت خانواده در سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی را مورد تأکید قرار می‌دهد. به این خاطر که سازگاری تحصیلی با عوامل متعددی در ارتباط است، توجه به تعداد معدودی از متغیرها می‌تواند موجب تفسیرهای نادرست شده و استفاده از نتایج پژوهش‌ها را دشوار سازد. لذا در چنین پژوهش‌هایی می‌بایست نتایج مشاهده‌شده را با در نظر گرفتن تمامی تبیین‌های جایگزین تعبیر و تفسیر کرد. با انجام این پژوهش‌ها و مجموعه‌ای از اقدامات و خدمات روانی-اجتماعی، می‌توان امیدوار بود که کاهش قابل‌ملاحظه‌ای در افت پیشرفت تحصیلی و پیامدهای زیان‌بار آن شاهد باشیم.

منابع

- اشرف، پریچهر و شیخ‌الاسلامی، راضیه (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین ابعاد کنترل روانشناختی والدین و مهارت‌های اجتماعی دانشجویان دانشگاه شیراز، همایش ملی روان‌شناسی و سلامت با محوریت خانواده و زندگی سالم، شیراز
- رجب‌زاده، معصومه؛ علیزاده موسوی، ابراهیم؛ بیاضی، محمد حسن (۱۳۹۰). بررسی تأثیر قصه درمانی در کاهش کمرویی کودکان مقطع پیش دبستانی شهرستان تربت جام. مجله روانشناسی. دانشگاه فردوسی مشهد، ۴(۱)، ۱۲۰-۱۴۵.
- ریو، جان مارشال (۱۳۸۳). انگیزش و هیجان. ترجمه سید محمدی. تهران: نشر ویرایش.
- سادوک، ب. ج و سادوک و. آ. (۲۰۰۷). خلاصه روانپزشکی: علوم رفتاری بالینی - روانپزشکی، ترجمه ن. ا. ... پورافکاری (۱۳۹۱)، چاپ چهارم، تهران: انتشارات شهرآب.
- شجری، خدیجه و حجازی، مسعود (۱۳۹۸). نقش میانجی سازگاری تحصیلی در رابطه بین سبک‌های فرزند پروری والدین با بلوغ عاطفی و ناگویی خلقی در دانش‌آموزان دختر شهر زنجان. راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی، ۶(۲)، ۲۵-۳۸.
- علی‌آبادی، زهرا و حسینی، سعیده السادات (۱۳۹۶). رابطه سبک‌های فرزند پروری والدین با مهارت‌های اجتماعی فرزندان، کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، مشاوره، تعلیم و تربیت، مشهد،
- فلاح، سمانه (۱۳۹۸). بررسی رابطه‌ی شیوه‌های فرزند پروری والدین با تربیت جنسی و مهارت اجتماعی دانشجویان کارشناسی رشته علوم تربیتی دانشگاه پیام نور شهر فسا، پنجمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در روانشناسی، مشاوره و علوم تربیتی
- یاسایی، مهشید (۱۳۸۹). رشد و شخصیت کودک. (ویرایش دهم). تهران: انتشارات پایا.
- Aryn, M., Dotterer, K. (2015). Lowe Perceived discrimination, parenting, and academic adjustment among racial/ethnic minority adolescents. *Journal of Applied Developmental Psychology* 41, 71-77.
- Chaplin, J.P. (1985). *Dictionary of Psychology*. Second edition. New York: Dell;
- Dorothy E.A., Edith N. N., Joachim C. O., Elsie C. U. (2015). parenting Styles and Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Correlates of Academic Journal of Applied Developmental Psychology*, 41, 71-77.
- Emmett, H., James, C. (2016). Childhood Social Skills as Predictors of Middle School Academic Adjustment, *The Journal of Early Adolescence*, 37(6), 6, 08-24.
- Meldrum RC, Young JT, Weerman FM (2009). Reconsidering the effect of self-control and delinquent peers: Implications of measurement for theoretical significance. *Journal of Research in Crime and Delinquency*.
- Rahmati, F., Niknami, S.H., Farmanbar, R., Ahmadi, F., Jafari, M. (2010). Family and its role in HIV risk behaviors: A qualitative study. *Gilan University of Medical Sciences*, 20(77), 69- 80. [Persian].
- Wang B. (2013). The influence of parental monitoring and parent-adolescent communication on Bahamian adolescent risk involvement: A three-year longitudinal examination. *Social Science & Medicine*, 97, 161- 169.
- Nikooyeh, F., Fathabadi, J. (2017). the mediating role of social skills and sensation seeking in the relationship between trait emotional intelligence and school adjustment in adolescents. *Original Research Article, Journal of Adolescence*, 59, 45-50.

- Shokri, O., Kadivar, P., Farzad, V., Sangari, A.A., Zeinabadi, HR., Ghanai, Z. (2006-2007). The rolr of socio- economicstatus, learning approaches and thinking styles on university students' academic achievement: Introducing causal models].Psychological Studies, 2(3,4), 139-60. [Persian].

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری